

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA VA UNI O'QITISH METODIKASI

Murotaliyeva Feruza, Shodiqulova Ruxshona

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 10 bt 22- guruh talabasi

Ismayilova Gulshoda, Yuldoshova Maftuna

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 5-BT-22-guruh talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitish metodikasi, o'quvchilarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladigan yondashuvlar, dars jarayonida og'zaki va fikrga asoslangan mashqlar orqali fanni tushuntirishning samarali usullari bayon etiladi. Shuningdek, matematik bilimlarni so'zli izohlar asosida shakllantirish va mustahkamlash yondashuvlari haqida fikr yuritiladi²⁷.

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, matematika metodikasi, og'zaki tushuntirish, fikrlash, so'zli mashqlar*

Annotation: *This article explores methodological approaches to teaching mathematics in primary grades, focusing on developing students' logical thinking through verbal explanations and reflective exercises. It also discusses how to form and reinforce mathematical knowledge using word-based instruction without relying on visual tools or numerical representations*

Аннотация: *В статье рассматриваются методические подходы к обучению математике в начальных классах, развитие логического мышления учащихся через устные объяснения и упражнения, основанные на размышлениях. Также обсуждаются эффективные способы формирования и закрепления математических знаний без использования визуальных средств, исключительно на основе словесного изложения.*

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichida matematika o'quvchilarning tafakkurini shakllantiruvchi, mantiqiy fikrlash asoslarini rivojlantiruvchi eng muhim fanlardan biridir. Bu davrda matematika darslari orqali nafaqat hisoblash ko'nikmalari, balki mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil qilish, og'zaki izoh berish va muammoga yechim

²⁷ Abdullayeva M., Raxmonqulova D. *Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – B. 42–45.

topish qobiliyatlari ham tarbiyalanadi. Shu sababli, boshlang'ich sinflarda matematikani o'rgatishda tanlanadigan metodika, o'qituvchining yondashuvi va darsni tashkil etish uslublari o'quvchining kelajakdagi bilim salohiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinflarda matematikani o'qitish jarayonida asosan tushunarli, sodda va izchil og'zaki izohlar asosida bilim berish katta ahamiyatga ega. O'quvchi har qanday matematik tushunchani avvalo eshitadi, tushunadi, so'ng fikr orqali qayta ishlaydi. Bu jarayonda raqamlar yoki chizmalar emas, balki so'zlar asosida mantiqiy tushuncha hosil qilinadi. Masalan, ko'paytirish yoki bo'lish amallarini tushuntirishda o'qituvchi hayotiy misollar bilan mantiqiy izoh beradi, bolaga savollar beradi, u javob izlaydi va fikrini og'zaki ifodalaydi. Matematika darslarida bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun ular bilan mulohazali suhbatlar o'tkazish, savol-javob asosida tushunchalarni shakllantirish, mavzuga oid hikoyalar yoki real hayotdagi holatlardan misollar keltirish samarali bo'ladi. Bu orqali bolalar matematikani hayotiy tajriba bilan bog'laydi, uni faqat quruq hisoblash emas, balki amaliy fikrlash vositasi sifatida qabul qiladilar.

Yana bir muhim yondashuv – bu o'quvchilarni so'z bilan hisoblashga o'rgatishdir. Ya'ni, ular amallarni bajarishdan avval ularni og'zaki tahlil qiladi, masalaning shartini so'z bilan qayta aytadi, nimani topish kerakligini ifodalaydi, va keyin o'z fikriga asoslanib yechimga keladi²⁸. Bu esa ularni aniq fikrlashga, izchillikka va e'tiborli bo'lishga o'rgatadi. Shuningdek, darslarda tezkor fikrlashni rivojlantiruvchi og'zaki mashqlar, muammo asosida hikoya tuzish, masala asosida suhbat tashkil qilish kabi usullar ham qo'llaniladi. O'qituvchi bolalarni erkin mulohaza yuritishga, matematik atamalarni to'g'ri ishlatishga undaydi. Bu jarayonda raqamlar yoki grafik tasvirlardan foydalanmasdan, faqat so'zlar orqali tushuntirish beriladi. Darsning muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchining savol berish madaniyati, bolani fikrlashga undash mahorati va tushunilmagan tushunchalarni sodda, mantiqiy va ketma-ket so'zlar bilan tushuntirish qobiliyatiga bog'liq. Har bir yangi mavzu hayotiy vaziyatlarga ulanib tushuntirilsa, bolalarda matematikaga nisbatan qiziqish ortadi, ular bu fan orqali fikrlashni, tartibli bo'lishni va tahlil qilishni o'rganadilar.

O'quvchilarda matematik tushunchalarni shakllantirishda avvalo mantiqiy fikrlash, e'tibor, eslab qolish va tahlil qilish ko'nikmalarini uyg'otish zarur bo'ladi.

²⁸ Jo'rayev N. *Boshlang'ich ta'limda fanlarni o'qitish nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – B. 88–90

Boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun son yoki amal haqida tushuncha berishdan ko'ra, shu tushuncha qanday vaziyatda va nima uchun zarur bo'lishi haqida og'zaki izoh berish samaraliroqdir. Shu boisdan, matematikani so'zlar orqali tushuntirish orqali mavzuni anglashni osonlashtirish mumkin. Masalan, tenglik tushunchasini bolaga tasviriyl emas, balki hayotiy holatlar bilan, so'zli ifodalar orqali tushuntirish kerak. Tenglik — bu ikki holat bir xil bo'lgan vaziyatdir, degan fikrni turli misollar bilan izohlab borish o'quvchining fikr yuritishiga asos yaratadi.

Boshlang'ich sinfda har bir matematik amal va atamani izchil, sodda, hayotiy misollar bilan tushuntirish o'quvchilarning matematikani anglash darajasini oshiradi²⁹. Masalan, qo'shish va ayirish amallarini biror ish faoliyati, kundalik turmushda duch kelinadigan vaziyatlar orqali tushuntirish orqali, bolalar ushbu amallarni ichki tafakkur orqali qabul qiladilar. Bu jarayonda hech qanday vizual yoki grafik ko'mak vositalaridan foydalanmasdan, faqat og'zaki tushuntirish asosida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida fikr almashinuvi yuz beradi. O'quvchilar bilan og'zaki suhbat asosida matematik fikrlashni shakllantirish ularning til boyligini ham rivojlantiradi. Ular matematika darsida o'z fikrlarini mantiqiy izchillikda ifodalaydi, tushunchalar orasidagi bog'liqlikni so'zlar orqali tushuntirib beradi. Bu nafaqat fan doirasidagi bilimlarni egallashga yordam beradi, balki o'quvchining nutqiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, darsda o'quvchilarga savollar berish, ularning fikrlarini tinglash, xatolarni mulohaza bilan tuzatish orqali o'rgatish samarali hisoblanadi.

Boshqa tarafdin, matematika darslarida topshiriqlarni ijodiy yondashuv bilan tashkil etish ham o'quvchilarni darsga qiziqtiradi. Misol uchun, muammo asosida hikoya tuzish, dars mavzusiga oid voqea to'qish yoki hayotiy voqea asosida mantiqiy savol tuzish kabi faoliyatlar bolalarning ishtirokini oshiradi. Bu esa ularning mustaqil fikrlashga, o'z mulohazasini bildirishga va o'rganilgan bilimlarni qo'llashga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. Bunday yondashuvda o'quvchilar o'z bilimlarini an'anaviy vositalarsiz, faqat so'zlar yordamida mustahkamlashga o'rganadilar. Ular yozma topshiriqlardan oldin og'zaki muloqotda qatnashadilar, keyin fikrlarini tahlil qiladi, eng muhim fikrlarni eslab qolishga harakat qiladi. Natijada matematik bilimlar chuqurroq o'zlashtiriladi, sababli va natijali tafakkur asosida shakllanadi. Bu o'quvchilarning faqat darsdagi faol ishtirokini emas, balki kundalik hayotda ham matematik fikrlashni qo'llashga tayyorlash vazifasini bajaradi.

²⁹ Xudoyberdiyeva N.X. *Matematika ta'limi va metodik yondashuvlar*. — Toshkent: Ilm ziyo, 2021. — B. 56–58

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Matematika o'qitishda og'zaki izohlar asosida beriladigan mashqlar o'quvchilarning fikrlash darajasiga qarab farqlanadi³⁰. Yengil savollar bilan boshlanib, murakkabroq izohlarga o'tiladi. Har bir topshiriq so'z bilan aytiladi, u haqida suhbat bo'ladi, keyin esa o'quvchi mustaqil tarzda fikrini bildiradi. Bu jarayonda o'qituvchi savollar berib, mulohazani yo'naltirib boradi. Bu yondashuv orqali bolalarda mustahkam, asosli va ongli matematik tafakkur shakllanadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini samarali tashkil etish nafaqat o'quvchilarga dastlabki matematik bilimlarni berish, balki ularda mustaqil fikrlash, mantiqiy mulohaza yuritish, hayotiy muammolarga yechim topish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonda o'qituvchining metodik yondashuvi, darsni qanday tashkil qilishi va ta'lim mazmunini qanday izohlab bera olishi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, vizual yoki texnik vositalardan tashqari, faqat og'zaki izohlar, muloqotlar, tahliliy suhbatlar va so'zga asoslangan mashqlarga tayangan holda dars o'tkazish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bunday yondashuv o'quvchilarning nutqiy salohiyatini, tushunchalarni mantiqiy ifoda etish qobiliyatini, e'tiborini va mulohaza yuritish darajasini oshiradi. Matematika fanini bu tarzda o'qitish orqali bolalar nafaqat amallarni bajarishni, balki bu amallar ortidagi mantiqni tushunishni, savollarga to'g'ri yondashishni va hayotiy vaziyatlarga tadbiq etishni o'rganadilar. Bunday metodika har bir o'quvchining individual rivojlanish sur'atini hisobga olib, ularning o'ziga xos qobiliyatlarini ochishga va rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Shu bois, boshlang'ich sinflarda matematika ta'limi jarayonida so'zlarga asoslangan, mantiqiy, izchil va hayot bilan bog'langan metodik yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb etishi lozim. Zero, bu yo'l orqali bolalarda faqat matematik savodxonlik emas, balki keng fikrlash, tartibli bo'lish, qat'iyat, aniqlik va mas'uliyat kabi muhim shaxsiy sifatlar ham shakllanadi. Bu esa ularni kelajakdagi barcha fanlarni puxta o'zlashtirishga va hayotda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

³⁰ Karimova G. *Boshlang'ich sinfda darsni tashkil etishning didaktik asoslari*. – Samarqand: Zarafshon, 2020. – B. 73–75

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva M., Raxmonqulova D. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 208 b.
2. Jo'rayev N. Boshlang'ich ta'limda fanlarni o'qitish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 256 b.
3. Xudoyberdiyeva N.X. Matematika ta'limi va metodik yondashuvlar. – Toshkent: Ilm ziyo, 2021. – 192 b.
4. Karimova G. Boshlang'ich sinfda darsni tashkil etishning didaktik asoslari. – Samarqand: Zarafshon, 2020. – 174 b.
5. Azizova D.M. Boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan yondashuvlar. – Toshkent: Talim nashriyoti, 2022. – 144 b.
6. Normurodova Z. Matematika o'qitishda zamonaviy metodik usullar. // "Boshlang'ich ta'lim" ilmiy-amaliy jurnali, 2021, №2. – B. 45–50.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim fanlari bo'yicha davlat ta'lim standartlari. – Toshkent: 2023.

